

Nekrologer

VILH. LA COUR

23.12. 1883 – 22. 6. 1974

Vilhelm la Cour var søn af agronomen, kaptajn J. C. la Cour – veteran fra Danevirke og Dybbøl. Hans morfader var politikeren og historikeren Frederik Barfoed – nationalliberal, bondeven og skandinavist. Valgmenighedspræsten Vilhelm Birkedal i Ryslinge var en grandonkel. Med disse navne kan man nøje indkredse det miljø, hvori Vilhelm la Cour voksede op, og hvormed han identificerede sig. I sin grundholdning blev han konservativ, men var alt for meget individualist til at kunne indordne sig i noget politisk parti. Han tog en glødende patriotisme i arv og en dyb pligt troskab over for sine høje idealer, og han var i den grad et barn af det 19. århundrede, at han næppe nogensinde lærte at forstå, hvad der rørte sig i det 20. På en måde blev årene fra 1940 til 1945 vel de lykkeligste i hans liv trods fængslinger, forfølgelser og flugt, for netop da skabte besættelsen og den politiske undertrykkelse en konflikt så enkel og en udfordring så provokerende, at svaret måtte blive et ja eller et nej. Her genoplevere hans faderens situation under stormen på Dybbøl, trodsede givne ordrer og hensynet til egen bekvemmelighed, fulgte sin samvittighed og kæmpede videre.

Hans modstandere havde meget skarpe meninger om ham – blandt dem Erik Scavenius, der kaldte ham en af »de værste hetzere« og anså ham for en utålelig belastning for forhandlingspolitikken. De, der måtte regnes til hans meningsfæller, havde til gengæld svært ved at udtrykke sig lige så uforbeholdent; de opfattede ham ofte som »sær«. I 1920 følte Flensborg-mændene sig svigtet, da han lod sig overbevise af afstemningsresultatet og ikke ubetinget krævede byen »hjem«. I 30'erne lod han sig indvælge i sognerådet i Birkerød på et konservativt mandat – og samarbejdede med socialdemokraterne. I 1945 skabte han misstemning inden for modstandsbevægelsen ved at underkende landssviger-love med tilbagevirkende kraft, og i de følgende år forbløffede han Sydslesvig-aktivisterne ved med Hans Hedtoft at erklære »grænsen ligger fast«. Men la Cour kendte ingen anden rettesnor end sin egen overbevisning, intet andet samarbejdsgrundlag end den agtelse, han måtte nære for folk, hvis meninger han fandt rimelige, og hvis personlighed vakte tillid. Vel var han ikke ligeglad med omverdenens dom; men sine ambitioners mål ville

han nå på betingelser, der ikke afveg fra hans karakters rette linjer, og som ikke krænkede hans æresbegreber i mindste måde.

Det var disse sider i hans væsen, der – ofte forstærket i tilspidsede polemikker – var bedst kendt udadtil. Privat afbalancerede han skarphe- den og stejllheden med en undertiden næsten kåd humor og en afvæb- nende selvironi. Han kunne lide at drille og blive drillet igen. Med sine særprægede standpunkter opnåede la Cour et vist *navn* inden for politik, men ikke nogen varig plads. Det er da formentlig også som historiker, han vil blive husket, selv om han var et handlingsmenneske, der fandt det lige fascinerende at skabe historie som at beskrive den, og selv om han også inden for sin videnskab almindeligvis red alene.

Interessen for historie – parret med interesse for arkæologi – blev tid- ligt vakt. Inspirationen var fædrelandshistorie, som den blev fortalt i grundtvigsk ånd i barndomshjemmet på Lyngby Landboskole; men alle- rede under opvæksten drev videbegæret ham til at dyrke faget med videnskabelig grundighed, og der var næppe tvivl om studieretningen. Han blev mag. art. i historie i 1909. Om studieårene plejede Vilhelm la Cour at sige, at han menneskeligt set følte sig stærkest tiltrukket af Jo- hannes Steenstrup, men lærte mest af Kristian Erslev. I sine egentlige videnskabelige arbejder – de bedste af dem i hvert fald – fremtræder han da også som en kritisk og skarpsindig Erslev-elev.

Dette kom han imidlertid kun til at demonstrere lejlighedsvis, for temperament og tilbøjelighed drev ham i mange år bort fra de veje, han med held havde betrådt i studietiden. Igennem nogle somre var han assistent for museumsinspektør P. Hauberg, der officielt ledede de før- ste systematiske opmålinger af middelalderlige voldsteder. I virkelighe- den var den unge student nok den drivende kraft, og man gjorde da også plads for ham på Nationalmuseet; men han sprang fra, anfægtet af sine interesser for Slesvig, for politik og for det nationale. En stilling som museumsinspektør forekom ham uforenelig med politisk virksomhed. De følgende tredive år af Vilhelm la Cours tilværelse virker i tilbage- blik som en stadig vagabonderen styret af modstridende kræfter – dels hensynet til det daglige udkomme, dels ønsket om at blive hørt i debat- ten. Det meste af tiden var han lærer – først ved en privatskole i Lyngby, siden ved Birkerød Statsskole. Han tilstod dog gerne, at lærergerningen ikke just fængslede ham, og at han kun betragtede skolen som en »vente- sal, hvor han ventede på, at der skulle gå et tog i den rigtige retning«. Så inspirerende hans undervisning end kunne være, fik den næppe no- gen stor betydning for eleverne; dertil var den for uregelmæssig.

I årene omkring afslutningen af Første Verdenskrig var la Cour korre- spondent ved et par københavnske dagblade, hvorved han fik et natur- ligt ståsted i opgøret omkring Nordslesvig, og i 1930'rne opnåede han gang på gang orlov fra skolevæsenet – bl. a. for at arbejde på oprettelsen

af et institut for sønderjysk historie. Disse planer blev for så vidt ikke realiseret; men det store samleværk »Sønderjyllands Historie«, hvortil han skrev omfattende bidrag, og i hvis fremkomst han i det hele taget havde en stor andel, var dog et resultat af de samme bestræbelser.

I 1920'erne vendte la Cour – vistnok ret overraskende – tilbage til arkæologien med disputatsen »Sjællands ældste Bygder« (1927). På grundlag af et ret omfattende oldsagsmateriale – gravhøje især – søgte han at tegne bebyggelseskort over en enkelt landsdel. Inspirationen havde han fra Sophus Müller – vel nok også fra H. V. Clausen; men det var dog stadig et dybt originalt arbejde i den forstand, at de solide arkæologiske data blev hobet op i sådanne mængder, at det blev muligt at udlæse historie af dem. I det hele taget var Vilhelm la Cour stærkt optaget af at flytte eller fælde grænsepælene mellem forhistorie og historie. Det kom også til udtryk i det afsnit, han skrev til *Det danske Folks Historie* (1927, genoptrykt i Schultz' *Danmarkshistorie* 1941). Her var Steenstrups saga-genfortælling om vikingetiden afløst af den splintrede mosaik, som en kritisk ransagning af kilderne nødvendigvis må frembringe. Dog kunne man studse over, at la Cour ikke forholdt sig endnu mere skeptisk over for sagnoverleveringens kildeværdi. På dette ene område arbejdede han forbløffende ofte med teorier, der måtte virke forældede.

Den optagethed af det, la Cour kaldte »dansk folkebyrd« – dvs. det danske samfunds tilbliven og strukturering, syntes en overgang at kunne danne grundlag for samarbejde med historikere af anden observans. Erik Arup syslede samtidigt med lignende problemer og fremsatte en invitation. Vilhelm la Cour tog ikke imod den, og dermed var den fejde i gang, der op igennem 1930'erne splittede den danske historiker-verden og vakte offentlighedens interesse. Det er ikke her stedet at gennemgå stridens mange faser, at fælde dom om skyld og ansvar eller afsøge dens mange nuancer; nok er det, at spektret strakte sig fra det stringent videnskabelige over det politiske og helt ind på det personlige plan. Måske var denne konflikt dybest set kun en emanation af de frontdannelser og spændinger, der prægede hele samfundet i de år, og selv om i hvert fald Vilhelm la Cour ikke mente, at det politiske spillede nogen rolle, kommer man ikke uden om, at de to parter repræsenterede fundamentalt forskellige livsanskuelser.

Givetvis tog la Cour på mange måder fejl af sin modstander. Arups ofte skarpe og ironiske stil fik ham til at tro, at han havde en robust mand over for sig. At kampen og polemikken, der virkede oplivende og forfriskende på ham selv, efterhånden skulle lamme den sårbare Arups kræfter, vidste la Cour ikke. Havde han vidst det, var udgangen på fejden måske blevet en anden end den pinagtige injuriersag ved retten i Helsingør, for la Cour var trods sin stærke selvfølelse, sit voldsomme temperament og sin tilsyneladende kompromisløse kampglæde også en

ridderlig mand, der klart sagde til, når han fandt svagheder i sin egen argumentation, og som kunne angre dybt, når han havde såret unødigt. Undertegnede oplevede det engang, da la Cour efter 35 års forløb genså sine papirer fra 1920 med angrebene på H. P. Hanssen Nørremølle. I timer skridtede han op og ned i sit arbejdsværelse og gentog næsten som en besværgelse: »Friis og jeg fik talt ud; men jeg fik jo aldrig talt ud med Hanssen«. Her var noget, modstanderne måske ikke vidste om la Cour; men det gør ikke hændelsesforløbet mindre tragisk.

Det professorat, Vilhelm la Cour aspirerede til, opnåede han ikke. Dette var vel til gengæld næppe nogen tragedie – hverken for de studerende eller ham selv. Hans universitetsundervisning ville sandsynligvis have lidt under de samme mangler som skolearbejdet, for han følte stadig stærke tilskyndelser i mange retninger. Højdepunktet i hans folkeoplysende virksomhed var en to-bindes Danmarkshistorie udsendt 1937 og 1940 – et værk, der foreløbigt fandt sin afslutning ved århundredskiftet. Man kan have en mistanke om, at inspirationen svigtede ham her, hvor forsvarssagen og Københavns befæstning gled i baggrunden. Fænomener som arbejderbevægelse og sociallovgivning lå ikke rigtigt inden for Vilhelm la Cours horisont. Der skulle en tysk besættelse til, før Danmarkshistorien kunne føres op og rundes af.

Vilhelm la Cours Danmarkshistorie er velskrevet, som man må forlange det af god folkelig historieskrivning; men den rummer næppe nogen tanke eller idé, der kan løfte den ud over dens snævre samtid og afgive inspiration for senere generationer. Kun på ét punkt blev den nyskabende – i øvrigt uden at dens forfatter gjorde sig det klart: det kræsne billedvalg og de beskrivende og fortællende billedtekster var noget nyt. Dette har siden sat sig kraftige spor i den populære litteratur.

I 1940 lagde la Cour atter videnskaben på hylden for som skribent og foredragsholder at gå ind i en polemisk kamp mod besættelsesmagten. Som historiker ytrede han sig næppe i de år; men han oplevede i 1945 den lykke at blive genansat i skolevæsenet uden undervisningspligt. For første gang i sit liv kunne han nu hellige sig sine interesser uden at skulle bekymre sig om det daglige brød. Nogle år var det danskheden i Sydslesvig, det gjaldt – derefter atter videnskaben. I 1950 udsendte han »Danevirkestudier« – angiveligt en kritisk analyse af de tyske udgravninger på Danevirke og Hedeby, i virkeligheden en grundig gennempløjning af så at sige alle problemer inden for Danmarks historie i det 9. og 10. århundrede. Inden for hans videnskabelige produktion er »Danevirkestudier« højdepunktet – uomgængeligt for enhver, der beskæftiger sig med vikingetidens historie, ubønhørligt i sine krav om metodisk adskillelse af historie og arkæologi.

Ingen ville have bedrejet en 67-årig, om han havde ladet »Danevirkestudier« danne afslutningen på et rigt forfatterskab. Men for la Cour

blev den kun indledningen til mange flere arbejdsår. Som pensionist vendte han tilbage til det, han havde forladt som en utålmodig ung student, nemlig opmålingen og udgravningen af middelalderlige voldsteder. Forår og efterår berejste han landet sammen med museumsinspektør Hans Stiesdal, og i 1957 og 1961 fremkom de første amts-bind af det voldsteds-værk, hvis tredje bind han også nåede at arbejde med. Om sommeren fortsatte og afsluttede han den udgravning af borgen Næsholm i Odsherred, han havde påbegyndt som en slags terapi i sine ferier før krigen. Hvad mere var – han udgav en monografi om Næsholm, til dato den mest grundigt publicerede danske borgruin. Sine erindringer udsendte han samtidigt – 1953 til 59 – og redigerede fortsat tidsskriftet »Grænsevagten«, hvilket i realiteten ville sige, at han skrev størstedelen af indholdet.

Vilhelm la Cours vitalitet var tilsyneladende uudtømmelig. For få år siden blev han af et forlag opfordret til at skrive en nem lille oversigt over borgruiner og voldsteder. Den svulmede op til et to-binds værk om voldsteder i ældre middelalder. Forfatteren var da 89. At hans sidste arbejde præges af visse svagheder, siger næsten sig selv. Teorier og konklusioner bygges lidt vel hastigt på et grundlag, der ikke altid virker overbevisende, og forfatterens høje alder var vel til dels skyld deri, men årsagen var næppe svækkede evner – snarere en bevidsthed om, at tiden var ved at løbe ud, og at der skulle nås meget forinden.

Det skete, at han klagede over, at han havde haft svært ved at finde sin rette hylde; men derefter slog han det muntert hen med en bemærkning om, at han i stedet havde »kørt med firspand« hele livet; snart havde han givet den ene hest et rap, snart den anden. Nægtes kan det dog ikke, at dette »firspand« splittede selv la Cours store talent og vældige kræfter stærkt. Havde han holdt sig til én hest, kunne han næppe have undgået at blive nr. ét på sit felt. Nu blev han såvel inden for politik som i forskning en enegænger. Det ville ikke være at forvente, at han efterlod elever, og det gjorde han – i modsætning til Erik Arup – heller ikke. Men han forlod ikke den videnskabelige arbejdsplads uden at sætte sig varige spor. De bebyggelseshistoriske undersøgelser fra disputatsen tog Therkel Mathiassen op igen for mange år siden, og det påbegyndte voldsteds-værk må nødvendigvis fortsættes. Her – i skæringspunktet mellem historie og arkæologi – gjorde han nok den indsats, der vil holde hans navn levende, også når det gny, der stod om ham i 1930'erne og 40'erne, kun rubriceres som historiske kendsgerninger.

At samle hans brogede og bugtede livsløb til ét hele kan forekomme vanskeligt, men ikke umuligt. Som barn byggede han et »danevirke« i havegangen. På sin vis blev denne fæstning temaet i hele hans tilværelse – i hans manddoms nationale kamp såvel som i alderdommens arkæologiske arbejder.

Erik Kjersgaard